

KERTINĖ
PARAŠTĖRytų Vokietijos poetai
ir komunistų saugumas

Čepaičio skandalas, debatai dėl Marcinkevičiaus — tie ir kiti lietuviški šokai savo apimtimi kol kas toli gražu nepriylgsta Čekoslovakijoje bei buvusioje Rytų Vokietijoje įsisiūbavusiai audrai saugumo talkininkų klausimu. Oficialiais vokiečių duomenimis, buvusios Rytų Vokietijos valdžios saugumo — garsiojo „Stasi“ — įstaiga nuodugniai sekė apie 800,000 savo piliečių. Saugume dirbo beveik 200,000 agentų, jam talkino apie 200,000 šnipų ir šnipelių.

Vienas „Stasi“ tyrimo objektų buvo poetai, dainininkas Wolf Biermann, tris dešimtmečius savo satyriška plunksna badęs Rytų Vokietijos komunistines vadeivas — jo žodžiais, „riebias vokiškas kirmėlės, kurias aš išsaugosiu, kaip vabzdžius, savo baladžių gintare.“

Rytų Vokietijos valdžia 1967 metais uždraudė Biermann'o koncertus, o 1976-ais atėmė iš jo pilietybę. Prieš jį buvo sumobilizuota visa armija šnipų, kuri nenustojė jo sekios ir persekios net ir jam persikėlus į Vakarų Vokietiją. Berlyno sienai subyrėjus, poetai pasinaudojo proga pažvelgti į slaptąsias „Stasi“ bylas. Akimis perbėgęs apie 30,000 puslapių šnipų ir agentų pranešimų, Biermann pareiškė, jog sudėjęs visas jį šnipinėjusių pavardes susidarytų nemaža telefono knyga.

Dar prieš 25 metus Biermann sukūrė savo greit išpopuliarėjusią „Stasi baladę“, kurioje jis taip rašė:

*Kaip žmogus, jaučiu solidarumą
Su tais skalikais iš saugumo.
Lietaus, sniego nebijoję,
Jie mane uoliai daboja.
Jų išprausti mikrofonai
Užrašo kiekvieną toną*

*Išvietė, virtuvej, miegamajam —
Dainėles, anekdotus,
suaimanavimus.
Saugumiečiai, mano broliai
sergėtojai,
Tik jūs žinot visą mano vargą.*

Kaip vasario 23 dieną pranešė New York'o dienraštis *Newsday*, Biermann'o dvikova su „Stasi“ neseniai sudrebino svarbiausią Vokietijos literatūrinę ceremoniją. Priimdamas Georg Buechner vardo premiją, Biermann savo padėkos žodyje pareiškė: „Per daug šviesių protų, ir net kai kurie poetai, Rytų Vokietijoje iki pačios pabaigos išliko partijos sugulovais.“ Toje „Stasi“ plejadoje ypač pasižymėjo poetai oportunistas Saša Anderson, kuris ilgą laiką Rytų Berlyne šmaikščiai vadovavo literatūriniam salonui ir drauge uoliai talkininkavo saugumui. Biermann'o žodžiais, Saša, „tas talentu neapdovanotas pleyps, vis dar dedasi esąs orus „mūsų sūnus“ ir tikisi, kad jo slaptos bylos niekad neiškils į paviršių.“

Šį Biermann'o pareiškimą aštriai kritikavo kai kurie vokiečių rašytojai, ypač romanistas Guenter Grass. Patsai Anderson iš karto pasipiktinęs pasmerkė Biermann'o teiginį, bet netrukus prisipažino praėjusį dešimtmetį šnipinėjęs ir pagal „Stasi“ nurodymus vadovavęs literatų sekimui. Anderson'o skandalas sutapo su debatais Vokietijos parlamente dėl naujo įstatymo, kuris suteikė saugumo aukoms daug daugiau teisių peržiūrėti slaptas „Stasi“ bylas ir viešai paskelbti jų turinį.

Patsai Biermann pareiškė, kad jis pasirinko Anderson'ą savo tautininku, norėdamas sviesti iššūki vokiečių spaudai ir televizijai,

Lietuvių „Otello“

LORETA VENCLAUSKIENĖ

„Pasaulis gerbia Boito, ir pagristai, nes be jo nebūtų buvę Verdi „Otello“ ir „Falstaff'o“. Mokymas, išlavintas ir įtakingas Boito buvo aštraus ir gilaus proto. Pripažinęs genijų, jis troško būti jo orbitoje. Kartą rašė, „viską, net save patį, aukoju Wagner'ui“, ir 1888-ais itališkai premjerai išvertė „Tristana“. Patraukliai suteikdamas progą „Otello“ [librete — red] pasireikšti senojo meistro jėgai, nujautęs jo sugebėjimus, padarė Verdi „italų Wagner'iu“.

Tokius žodžius amerikiečių muzikos kritikas parašė apie žymų italų literatą bei nebologą kompozitorių Arrigo Boito (Andrew Porter, *Musical Events*, 1987, p. 265), nes būtent pastarasis grąžino Verdi — po „Aidos“ penkiolika metų nesukūrusį nė vienos operos — atgal į muzikos mėgėjų visuomenę, kuri 1887 metais, po „Otello“ premjeros Milan'o teatre La Scala, 20 kartų kvietė savo numylėtinį į sceną, o po spektaklio patys nuvilko jo karietą iki viešbučio. Penktą valandą iš ryto minia vis dar šaukė: „Viva, Verdi!“

Teisybę sakant, Boito buvo tik „tarpininku“ tarp Shakespeare'o ir Verdi genijaus. Septyniadešimt ketverių metų kompozitorius sukūrė itališkąjį naujoviškos operos — muzikinės dramos — variantą, puikiai išsprendamas muzikos ir sceninio veiksmo laiko problemą. Verdi „Otello“ veiksmas įgijo

kuri nekaltuosius suplaka su kaltaisiais ir iš aukšto teisia visus, tuomi automatiškai išteisindama komunistinės eros kultūrinės figūras. Žurnale *Der Spiegel* Biermann rašė: „Kiekvienas lašeliu talento apdovanotas bukalgalvis Vokietijoje šiandien neriasi iš kailio ir raitosi psichologinėmis arabeskomis, stengdamasis suprasti kaltuosius kaip aukas. O tikrąs aukoms užuojautos nebelieka... Man svarbiausi tie persekiojami žmonės, kurie bent retkarčiais priešinosi ir kurie šiandien, nors ir nekalti, yra įsivėję į nesibaigiančią mizeriją“.

jp

dramos teatro bruožus, betgi sugebant išlaikyti ypatingą muzikinės kalbos vientisumą. Muzikos ir teksto ryšys operoje toks stiprus, o išraiškos kanonai taip pasikeitę (pranykusios muzikinių numerių ribos, drastiškiau kintanti harmonija bei psichologinių situacijų įtaigauta melodika), kad kūrinyje tartum priartėjo prie daugiabalsės vokalines simfonijos, kruopščiai atspindinčios Shakespeare'o dramos fabulą.

„Otello“ tebestatoma daugelyje pasaulio scenų. 1938 metais su nepaprastu pasisekimu pirmą kartą Valstybės teatre Kaune ją dirigavo Vytautas Marijošius. (Spektaklyje dalyvavo Kipras Petrauskas.) Na, o kodėl Čikagos Lietuvių opera 36-am sezonui pasirinko būtent „Otello“, nesunku numanyti — Alvydas Vasaitis kūrinyje gerai pažįsta, nes 1988-ais jį dirigavo Vilniuje. Be to, iš Lietuvos galima pasikviesti puikių solistų. Na, o ne pagal amžių darbingi čekiečių lietuvių choristai visada yra viskam pasiryžę.

Choro vaidmuo „Otello“ operoje yra svarbus ir nelengva jo muzikinė partija. Kaip dažnai esti romantinėse dramose, miniai tenka komentuoti dramatiškus įvykius, reaguoti į veiksmo kaitą ir tuo pačiu metu dalyvauti tų įvykių arenoje. Ypač aktyvus choras pirmame operos veiksmo (audros epizodas, mūsų laimėjusių karių choras, laužo scena, etc.), vokaliniu atžvilgiu sėkmingai pasirodęs ir tolimesniuose dviejose operos veiksmuose. Visi verti pagyrimo (choras buvo pastiprintas dešimčia svečių iš Lietuvos) dėl stropiai išmokyti partijų, darnaus susidainavimo, lanksčios dinamikos ir, sunkiai žodžiais nusakomo, artistinio entuziazmo, išpaskančio kai kurių sceninių įgūdžių stoką ar kokį tembrinių atžvilgiu blankesnį epizodą. Ta pačia proga pažymėtina naši Ričardo Soko ir Manigirio Motekaičio chorvedyba ir — nabejotinai gerą paprotį skatinantis — Rasos Poskočimienės vadovaujamo vaikų choro pasirodymas.

Tik geriausiose pasaulio scenose į operos spektaklio pagrindinių vaidmenų atlikėjus pasiseka sukviesti vienodai stiprias vokales jėgas. Todėl pagrįstai galima didžiulius mūsų „Otello“ pastatyme dainavusia Vilniaus Operos ir baleto teatro trijulę. Šeksptyriškos tragedijos ašį sudarė aistrų apakintas Otello — Virgilijus Noreika, klastingasis Jago — Arvydas Markauskas ir nekaltoji Otello žmona Desdemona — Irena Milkevičiūtė.

Per ilgametę vokalinę praktiką Virgilijus Noreika nevengė dramatinio tenoro partijų ir sėkmingai išvystė savo balse jo amplitudę. Kaip tik tokio pobūdžio yra Otello muzikinė partija, atlikta Čikagos premjeroje itin meistriškai. Artistas buvo puikios vokalinės formos ir įtemptą, bet lyriškai sodrią Otello vokalinių linijų išvedė, gražiai atskleisdamas audringus veikėjo pergyvenimus. Preciziškai organizuota vokalo technika tartum „nuslėpė“ lyrinę jo balsinės medžiagos prigimtį, į pirmą planą išskeldama sustiprintas balso (Nukelta į 2 psl.)

Iš Lietuvių operos „Otello“ spektaklio balandžio 26 dieną Morton High School auditorijoje, Cicero, Illinois: IV veiksmo scena — Irena Milkevičiūtė (Desdemona) ir Virgilijus Noreika (Otello).

„Otello“ spektaklio I veiksmo scena — Lietuvių operos choristai ir priekyje solistai: Julius Savrimas (Roderigo), Arvydas Markauskas (Jago) ir Zenonas Žemaitis (Cassio).

Dalis Lietuvių operos choro III „Otello“ veiksmo.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Šiame numeryje:

Poetai ir saugumas • Lietuvių operos „Otello“ • Vargonų virtuožas Gediminas Kviklys • Apie šiemetines Poezijos dienas Čikagoje • Jonės Paltarokaitės Valaitienės eilėraščiai • Juozo Grušo pražuvėlės pjesė • Apie „Vaidilutės“ teatro naują premjerą • Tarptautinis PEN kongresas Barcelonoje

II „Otello“ veiksmo scena — Lietuvių operos choristai ir vaikų choras.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Koncertuos vargonų virtuožas Gediminas Kviklys

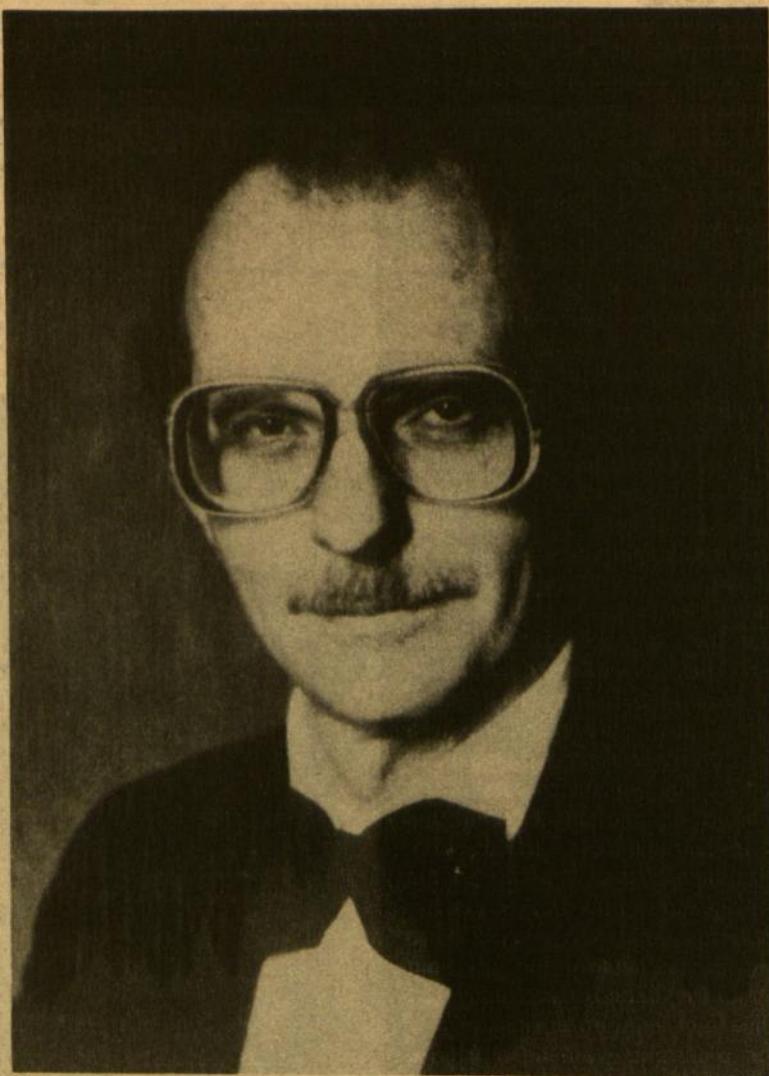
Gegužės 17 dieną 3 v. p.p. Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje Marquette Park'e, dalyvaujant dainininkei Danai Stanikaitytei ir smuikininkei Lindai Veleckytei-Kerpienei, koncertuos vargonų virtuožas iš Lietuvos Gediminas Kviklys. Ta proga skaitytojų dėmesui siūlome keletą fragmentų iš muzikologo Rimanto Gučo straipsnio, kuriuo šis vargonininkas buvo pristatytas lietuvių išeivijai *Gimtojo krašto* puslapiuose.

Gedimino Kviklio vardas jau antrą dešimtmetį sutinkamas Vilniaus ir daugumos kitų Lietuvos miestų bei miestelių koncertų afišose. Jo muzikavimo dažnai klausomės per radiją, televiziją, iš plokštelių. Yra koncertavęs buvusioje Sovietų Sąjungoje ir užsienyje.

Gediminas Kviklys gimė 1946 metais Vilniuje, žinomų medikų šeimoje. Mokėsi M. K. Čiurlionio meno mokykloje, 1964 metais baigė dėstytojo D. Trinkūno fortepijono klasę. Nors profesorius S. Vainiūnas žadėjo neblogą pianistinę ateitį, Gediminą patraukė vargonai. 1969 metais baigęs konservatorijos fortepijono klasę, jis vėl nuo pirmojo kurso ėmė studijuoti vargonus pas Leopoldą Digrį. O lygiagrečiai pats pradėjo dėstyti fortepijoną Čiurlionio meno mokykloje.

Pirmą kartą Gediminą viešai vargonuojant išgirdome 1970 metais, kai Leopoldo Digrio studentų koncerte jis atliko kelis kūrinius, tarp jų — Vytauto Bacevičiaus „Kosmoso spindulius“. Dar neturėdamas rankos vargonininko diplomo, Gediminas surengė ir pilną vargonų solinį koncertą (recital) Vilniaus Katedroje, kuri tada buvo paversta Paveikslų galerija: 1973 metų sausio 14 dieną jis buvo paprašytas pavaduoti susirgusį atlikėją. Debiutas pavyko. Po keleto mėnesių jo koncertas — diplominis egzaminas — komisijos taip pat buvo gerai įvertintas. Po to — pirmasis jau savarankiškai paruoštas koncertas, pirmosios gastrolės Sankt Peterburge (tada dar Leningrade). Koncertuojant augo meistriskumas, o dėstant meno mokykloje — pedagoginė patirtis.

Netikėtas posūkis Gedimino Kviklio biografijoje įvyko prieš devynerius metus, kai iš senosios muzikos ansamblio „Musica humana“ pasitraukė klavesinistas Julius Andrejevas ir į savo

Gediminas Kviklys

vietą pasiūlė Gediminą. Taip Kviklys tapo dar ir klavesinistu. Sakyti „tapo“ gal kiek ir ankstoka. Tiksliau — pasiryžo tapti, nes skambinimo klavesinu technika, nežiūrint daugelio bendrumų, nuo vargonavimo gerokai skiriasi. Todėl Gediminas tobulinosi Prahos muzikos akademijoje pas profesorę Zuzaną Ružickovą bei jos asistentę lietuvaite Giedrę Lukšaitę-Mrazkovą. Anksčiau jis Prahoje tobulinosi profesorius Milano Šlechto vargonininkų vasaros kursuose ir ta proga su pasisekimu koncertavo įžymiojoje Prahos Šv. Jokūbo bažnyčioje.

Nemažai laiko Gediminas Kviklys skiria vargonų kultūros teorijos, istorijos studijoms. Neblogai pažindamas Lietuvos istorinius vargonus, jis aktyviai dalyvauja komisijos, užsiimančios vargonų apsauga, veikloje, o Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto dirbtuvei padeda rengti reikalingą dokumentaciją.

Gedimino Kviklio interesai platus, nors ir sukasi apie vargonus,

klavesiną, fortepijoną... Žinoma, pagrindiniu dalyku lieka vargonavimas. Jo repertuaras įvairus ir idomus. Tai klasika, įžymieji J. S. Bach'o veikalai, tai ir dar senesnių laikų — net viduramžių ir Renesanso — muzika. Nemažai jis yra atlikęs ir 19 amžiaus patulinosi Prahos muzikos akademijoje pas profesorę Zuzaną Ružickovą bei jos asistentę lietuvaite Giedrę Lukšaitę-Mrazkovą. Anksčiau jis Prahoje tobulinosi profesorius Milano Šlechto vargonininkų vasaros kursuose ir ta proga su pasisekimu koncertavo įžymiojoje Prahos Šv. Jokūbo bažnyčioje.

Didelį išpūdį paliko Kviklio su-

remtas šiuolaikinių švedų kompozitorių kūrinių koncertas.

Gediminas Kviklys nuolat atlieka Vytauto Bacevičiaus, Juozo Naujalio, M. K. Čiurlionio kūrinius, yra pats pritaikęs vargonams ir atlikęs Juozo Gruodžio muzikos. Tačiau daugiausia jo repertuare dabartinių mūsų kompozitorių kūrinių. Tarp pastarųjų ypač paminėtinos Osvaldo Balakausko sonatos.

Gediminas Kviklys turi nuotaiikos šeiminku. Nors žvalumas yra vienas būdingiausių jo vargonavimo bruožų, ne mažiau jautriai jis perteikia lyrinę, poetinę muziką.

Greta Bernardo Vasiliausko ir Leopoldo Digrio Gediminas Kviklys yra viena iškiliausių figūrų lietuvių vargonininkų būryje.

Rimantas Gučas

• Šv. Andriejaus Apaštalo parapija (768 Lincoln Avenue, Calumet City, Illinois), švenčianti savo šimtmetį (1892-1992), sekmadienį, gegužės 24 dieną, 4 v. p.p., ruošia šventę iš Vilniaus, vargonų virtuožo **Gedimino Kviklio** rečitalį. Bus grojami Franck, Messiaen, Widor, Juozo Naujalio ir M. K. Čiurlionio kūriniai. Po vargonų rečitalio Šv. Andriejaus parapijos ir Lietuvos vyčių chorai, kuriems vadovauja dirigentas Faustas Strolia, giesdės Puccini'o Credo ir Agnus Dei iš „Messa di Gloria“ chorui ir solistams bei Handel'io „Hallelujah Chorus“; solo giesdės Algirdas Brazis, Dalia Eidukaitė-Fanelli, A. Kassel ir Edward Zelnis.

Lietuvių „Otello“

(Atkelta iš 1 psl.)

viršūnes ir dainuojamo teksto dramatiškumą.

Tačiau sceniniu atžvilgiu Otello vaidmuo yra šiek tiek komentotinas, vertas nežymių sceninių pozų pakoregavimo ir grynai išorinių, nežabotą mauro temperamentą sceniškai dar labiau pabrėžiančių, vaidmens detalių. Žinia, esame „išpaikinti“ aukštos Chicago Lyric Opera pastatymų sceninės kultūros. Na, o kai kurie dar atsimename Kipro Petrausko — aktorius — Otello... Kita vertus, tos pastabos todėl ir pasakytos, kad stebime sėkmingą, kūrybiniam iššokimams tartum naujai atgijusį Virgilijaus Noreikos sceninį darbą.

Arvydas Markauskas čikagiečiams lietuviams yra pažįstamas iš Donizetti „Meilės eliksyr“ ir Ponchielli „I Lituani“. Jo sukurtas Jago — taupių judesių, išorinių mefistofeliško charakterio efektų nesiekiantis personažas. Visą dėmesį sukaupęs į vokalinę interpretacijos atspalvius, Markauskas pasirodė vertu Noreikos partneriu. Tačiau, kaip ir daugeliui Lietuvos vokalistu, neturėjusių progos pasitobulinti dainavimo svetur, pamatyti kitų — giliomis operinio meno tradicijomis garsių — teatrų pastatymų, jam reikia pasikliauti tik savimi, pačiam ieškoti vaidybinio sprendimo, kurį lengvai galėtų suteikti mokykla ar profesinis režisieriaus patarimas. Labai gerai, kad Markauskas, kurdamas Jago personažą, nepasidavė pagundai sutirštinti spalvas, nesiekė pigių efektų. Kita vertus, ateityje gal praverstų sudaryti detalesnį aktorinio veikimo planą, vaidybą labiau diferencijuoti (pokalbiuose su kitais Jago klasingai keičia savo kailį). Tačiau Arvydas Mar-

remtas šiuolaikinių švedų kompozitorių kūrinių koncertas.

Gediminas Kviklys nuolat atlieka Vytauto Bacevičiaus, Juozo Naujalio, M. K. Čiurlionio kūrinius, yra pats pritaikęs vargonams ir atlikęs Juozo Gruodžio muzikos. Tačiau daugiausia jo repertuare dabartinių mūsų kompozitorių kūrinių. Tarp pastarųjų ypač paminėtinos Osvaldo Balakausko sonatos.

Gediminas Kviklys turi nuotaiikos šeiminku. Nors žvalumas yra vienas būdingiausių jo vargonavimo bruožų, ne mažiau jautriai jis perteikia lyrinę, poetinę muziką.

Greta Bernardo Vasiliausko ir Leopoldo Digrio Gediminas Kviklys yra viena iškiliausių figūrų lietuvių vargonininkų būryje.

Rimantas Gučas

• Šv. Andriejaus Apaštalo parapija (768 Lincoln Avenue, Calumet City, Illinois), švenčianti savo šimtmetį (1892-1992), sekmadienį, gegužės 24 dieną, 4 v. p.p., ruošia šventę iš Vilniaus, vargonų virtuožo **Gedimino Kviklio** rečitalį. Bus grojami Franck, Messiaen, Widor, Juozo Naujalio ir M. K. Čiurlionio kūriniai. Po vargonų rečitalio Šv. Andriejaus parapijos ir Lietuvos vyčių chorai, kuriems vadovauja dirigentas Faustas Strolia, giesdės Puccini'o Credo ir Agnus Dei iš „Messa di Gloria“ chorui ir solistams bei Handel'io „Hallelujah Chorus“; solo giesdės Algirdas Brazis, Dalia Eidukaitė-Fanelli, A. Kassel ir Edward Zelnis.

Virgilijus Noreika (Otello) ir Laima Jonutytė (Emilija) IV „Otello“ veiksmė.

Bendra scena iš „Otello“ I veiksmo: Lietuvių operos choristai, dvikova tarp Montano (Vaclovas Momkus) ir Cassio (Zenonas Žemaitis).

ma. Kiti operoje dalyvavę solistai — Zenonas Žemaitis (Cassio), Laima Jonutytė (Emilija), Jonas Vaznelis (Lodovico), Julius Savrimas (Roderigo) — pagal atitinkamą užimtumo laipsnį visi sėkmingai pasirodė. Beje, pažymėtina kiekviena solo replika — ir Vaclovo Momkaus, ir Broniaus Maciukevičiaus.

Šių metų išeivijos operos sezono premjera muzikiniu atžvilgiu laikytina gerai pasisekusia. Suniku patikėti, kad tai buvo vadovo ir dirigento Alvydo Vasačio veiksmo arijos (daina apie gluosnį, ir malda „Ave Maria“) buvo palydėtos spontaniškų plojimų. Talentas ir meistriskumas nugalėjo įgimtą mūsų tautiečių santūrumą.

„Otello“ spektaklio pradžia — I veiksmo scena: laukiama Otello sugrįžtant.

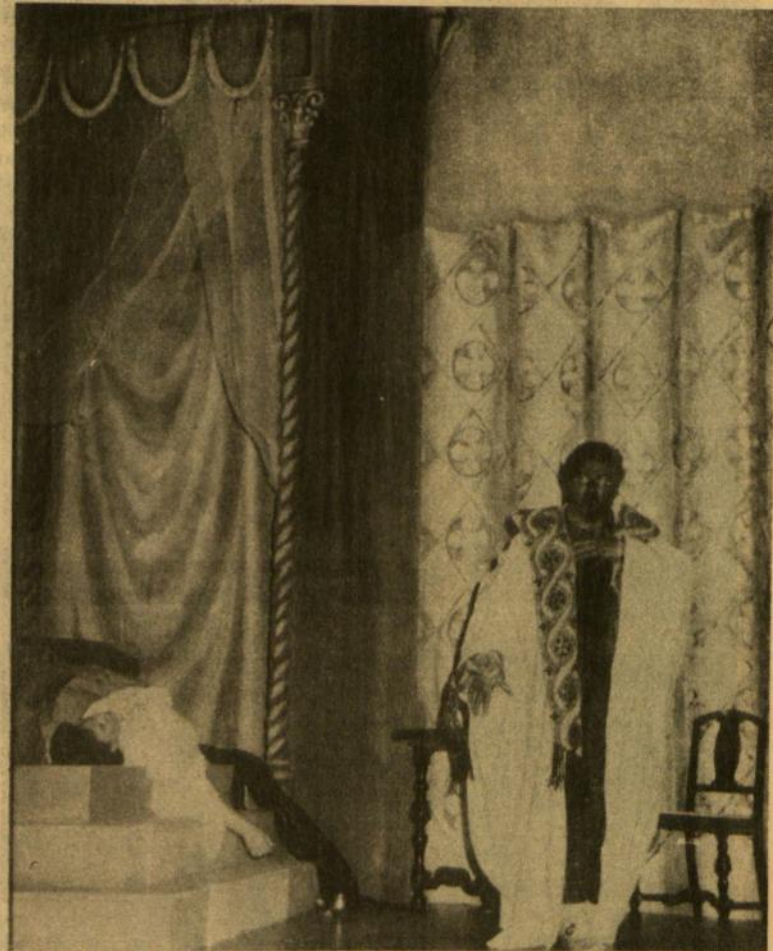
finansinių sunkumų, teko pasitenkinti keturiomis repeticijomis, sumažinti iki minimumo orkestro sudėtį. Nežiūrint to, vieną sudėtingiausių romantinio stiliaus itališkų operų padiriguoti pavyko. Palyginus su pernykščiu ir užpernykščiu metų premjeromis, „Otello“ — savarankiškiausias, profesiskai žymiai pažengusio dirigento darbas. To išpūdžio nesūmenkino vienas kitas ritminis netikslumas ar kai kur praslydęs per stiprus arba neišlygintas garsas.

Nežiūrint visų sunkumų, buvo pasiektas geras muzikinis pastatymo lygis (svečius iš Lietuvos paruošė Vilniaus Operos dirigentas Vytautas Viržonis). Tačiau to nepasakys apie režisūrą. Išsky-

rus pirmo ir antro veiksmo choro masių mizanscenas, daug kas, atrodė, buvo palikta savieigai. Žinia, tikrovės iliuzija operos scenoje tampriai siejama su muzika, todėl jos įgyvendinimui yra susidarę specifiniai režisūros metodai. Kalbamu atveju, nereikalaujama naujovių (juk puikiai pritiko skolinčios dekoracijos), tačiau tikėtasi atkaklesnio nusistovėjusių režisūrinių kanonų įgyvendinimo.

Visų „už“ ir „prieš“ nepaisant, po spektaklio norėjosi sušukti „Viva, Lituania!“ tiems, kurie svetur tebepuoselėja prieškariniais laikais Lietuvoje įsižiebusį operinio meno kultą.

(Nukelta į 4 psl.)

„Otello“ IV veiksmo paskutinė scena: Irena Milkevičiūtė (Desdemona) ir Virgilijus Noreika (Otello).

Gediminas Kviklys prie vargonų.

Poezijos dienoms artėjant

Pokalbis su jų programos rengėja
aktore Nijole Martinaityte

Poezijos dienos Čikagoje yra vienas iš tų retųjų grynai kultūrinio pobūdžio renginių, ištesėjusių kasmet kone dvidešimtmetį. Keitėsi jų rengėjai, programų organizatoriai, programų atlikėjai, poetai, paskaitininkai, bet turbūt nesikeitė jų pagrindinis tikslas išlaikyti mūsų visuomenės dėmesį pabrėžtinam lietuvių kultūros veiksmui – poezijai. Ir tai reikėjo padaryti atitinkamu ir geru renginio struktūros lygiu, kas jau savaime privalu išeivijos sostinei Čikagai. Tad ir galima sakyti, jog metai po metų nenuvylė nei programos, nei ištikima poezijai publika. Poezijos dienos Čikagoje visada buvo tikra dvasinės atgaivos šventė.

Jos ir šiemet bus gegužės 22 dieną (penktadienį) ir gegužės 23 dieną (šeštadienį) Jaunimo centre. Kaip žinome, pastaraisiais metais Poezijos dienų rengėjas buvo darbštusis Jaunimo centro moterų klubas. Klubo narės ir šiemet įsipareigojo Poezijos dienas Čikagoje rengti ir jas globo. Iš jų ir gavome informaciją, kad šiemetinės dviejų dienų poezijos šventės programą projektuoja ir jos atlikimui vadovauja aktorė Nijolė Martinaitytė. Tokia proga čia ją ir užkalbiname.

— Esate viena iš tų mūsų aktorių, kurie nevengia ir poetinio žodžio perdavimo, net išties poezijos rečitalių atlikimo. Su tokiais savo rečitaliais neseniai viešėjote ir Lietuvoje. Sakykite, koks buvo jų turinys, kaip vertinate tenykštį dėmesį poezijai?

— Prisipažinsiu, jog didelę pagarbą skiriu žodžiui. Mano supratimu, tai svarbiausias įrankis kultūros transmisijai. Poezijoje visa mūsų tautos dvasia. Gal dėl to ir pamilau poeziją, dar jauna būdama, o pradėjus studijuoti teatro meną, ieškojau skirtingų metodų poezijos perteikimui. Vaidinti rolę ir skaityti poeziją, maždaug kaip dainuoti operoje ir duoti Schubert'o dainų ciklo rečitalį.

Galite įsivaizduoti, kaip jaučiausi pirmą kartą nuvažiavus į Lietuvą. Vežiau atgalios tą, kas mums svarbiausia – mūsų išeivijos poeziją – patirti, kurioje atsispindi per daugelį metų sukrauta meilė ir sielvartas dėl Lietuvos, mūsų pergyvenimai,

Nijolė Martinaitytė

Jono Tamulaičio nuotrauka

rūpesčiai ir viltys. Tad surinkusi Kazio Bradūno, Algimanto Mackaus, Jono Meko, Henriko Nagio, Alfonso Nykos-Niliūno, Birutės Pūkelevičiūtės ir Liūnės Sutemos eilėraščius, nuvežiau juos į Lietuvą. Išsakiau juos visos mūsų išeivijos vardu. Prie poezijos dar prisijungė du gerai žinomi muzikantai – klarnetistas Algirdas Budrys ir kanklininkė Lina Naikelienė. Koncertai, atrodo, gerai pavyko. Koncertus užbaigdavau Henriko Nagio žodžiais: „Nesvarbu/ nei kur, nei kada,/ bet išmuš man dar/ sakalų valanda. Lietuvai išmušė nepriklausomybė, bet ir man, pirmą kartą sugrįžus, tai buvo savotiška sakalų valanda. O ten gyvena kolegos davė mintį, kad kitam koncertui pridėčiau dar ir Lietuvoje rašančių poetų eilėraščius.

— Jau viešai matomuose šių metų Poezijos dienų plakatuose

skaitome tokią, atrodo, aiškia, bet ir mįslingą frazę: Nuo „Literatūros lankų“ iki Lietuvos ir M. K. Čiurlionio. Norėtume sužinoti, kas už tų žodžių slepiasi? Kurie motyvai lėmė, organizuojant šiuos metų Poezijos dienas tokią, o ne kitokią programą?

— Programa, galima sakyti, pati savaime sukrito, be didelio galvosūkio. Paprašyta poeto Kazio Bradūno, šios šventės įsteigėjo, vadovauti šių metų Poezijos šventei, be dvejonės sutikau. Poezijos pramušgalvei, kaip man, tai didelė garbė. Iš pradžių, maniau, kad mane pakvietė tik programą suruošti. Bet paaiškėjo, kad Salomėja Endrijonienė, Jaunimo centro prievaizda, turėjo mintį, kad penktadienio vakaro programą atliktų aš. Daug nespėjau, bijodama, kad visai neatstatydintų mane iš tos garbės vietos. Pagalvojau, kad bus gera proga rimčiau žvilgtelti į Lietuvą rašytą poeziją. Na ir Čikagos poezijos mylėtojams, maniau, būtų įdomu pažūrėti, ką poetai Lietuvoje rašė, kai dar buvome atskirti geležine uždanga, palyginti išeivijos poeziją su anapus Atlanto ir gal pasiklausyti, kaip skamba pavergtoji Lietuva rašyti eilėraščiai išeivijos interpretatorės lūpose. Programai pasirinkau Janinos Degutytės, Sigito Gedos, Marcelijaus Martinaičio ir Juditos Vaičiūnaitės eilėraščius.

Mano skaitoma poezija taip „susidraugavo“ su muzika, kad be jos sunku apsieiti. Tad ir šį kartą paprasčiau pianistų Sonatos ir Roko Zubovų kartu dalyvauti programoje. Jie maloniai sutiko ir dar pasigyrė, kad ką tik gavę Čiurlionio styginį kvartetą, perrašytą pianinui, keturioms rankoms. Tai va, programoj jau Lietuva ir Čiurlionis.

O antrosios poezijos dienos programai mintį davė pats Kazys Bradūnas. „Literatūros lankams“, jis man sako „šiais metais sukanka 40 metų. Tai mūsų išeivijos vienintelis, nors ir trumpai, literatūrinis žurnalas. Gal būtų įdomu žvilgtelti, kas ten parašyta apie poeziją“. Man tai pasirodė puiki idėja. Turbūt mano entuziazmas buvo toks didelis, kad mielas Kazys ir vėl man sako: „Taigi, Nijole, paimk pati ir duok apžvalgą“. Prisi-

pažinsiu, kad čia spyriausi, galvodama, kad koks nors literatas būtų rimtesnė markė. Bet jis nenusileido, ir aš galų gale sutikau. Tiesą sakant, norėjau ir pati sužinoti, kas ten parašyta. Talkon dar pasikviečiau jauną, Čikagos scenoje pasirodantį Gintarę Kižytę, kad programos eigą paskaitytų žurnale spausdintus eilėraščius, ir taip susiklostė šių metų tema. Tai va, sėdžiu savo studijoje tarp poezijos mūzų ir skraidau ant Pegaso sparnų, besiruošdama „Nuo Literatūros lankų iki Lietuvos ir M. K. Čiurlionio“. (O dėl poezijos, turbūt mane lydi laimė.)

— Esate puiki ne tik poetinio žodžio sakytoja, bet ir literatūrinių problemų interpretatorė. Ar tokių literatūrinių išvalgų bus ir šių metų Poezijos dienų vakaruose?

— Ačiū už komplimentą. Universitete lankiau daug literatūros kursų, o spausdintuose straipsniuose gvildinau literatūrinius tekstus iš lingvistinio akiračio. Bet šį kartą nieko nenagrinėsiu, o apskritai aptarsiu poezijos problematiką Literatūros lankuose. Žurnalas buvo spausdinamas nuo 1952 iki 1959 metų ir iš viso jo išėjo tik aštuoni numeriai. Bet formatas buvo didelis, o raidynas smulkus. Ten buvo duota apšiai vietos poezijai – eilėraščiui bei kritikų straipsniams. Žurnalas pasižymėjo savo aukšto lygio kūryba ir rimta kritika.

— Kokia yra Jūsų nuomonė apie poezijos būklę dabarties ir ateities pasaulyje aplamai? Ar galima čia žiūrėti ir specifinius lietuvių poezijos raidos bruožus bei jų reiškimosi išskirtines sąlygas?

— Šį klausimą iš dalies paliečiau, atsakydama į pirmąjį. Tik pridėsiu, kad ten, kur žodžio tradicija gilesnė, ten ir poezija su tautos samone glaudesnė. Lyginant lietuvių poeziją su kitų tautų, regėti, kad lietuvių poezijoje ypač aiškiai atsispindi mūsų tautos kolektyvinė patirtis. Tad ir poetas mūsųose dainius ar pranašas, ir jo eilėraščiai lyg maldos ar giesmės, kurias giedame už visus gyvenančius ir mirusius iš visos širdies gilumos.

— Na, o kai šitaip yra pasaulyje, Lietuvoje ir lietuvių širdyje, tai negali kitaip būti ir Čikagoje: turime tas dvi gegužės mėnesio pabaigos dienas ateiti Jaunimo centrą ir dalyvauti poetinio žodžio šventėje.

Moralės dėsnis žmoguje Grušo pražuvėlė pjesėj

PETRAS MELNIKAS

Juočas Grušas pražuvėlėmis laikė keturias savo pjeses. Tarp jų – „Eduardo Dargio nusikaltimas“, rastas po rašytojo mirties tarp jo rankraščių ir dabar paskelbtas Metuose (1991 lapkritis) po keturiasdešimt metų, su P. Palilionio parašytu įvadu. Pokario laiku (1944 metais) Grušas parašė tik „Tėvą“ ir tada dešimčiai metų nutilo, dingso... Pasirodo, kad dabar rastąjį vaidinimą, jam paskatintas visą gyvenimą jį rūpinusio „moralės dėsnio žmoguje“, buvo parodęs Rašytojų sąjungos pirmininkui, kuriam šis bandymas atrodė „antitarybinis“. Tuo laiku teatrų ir leidyklų durys Grušui buvo užtrenktos, rankraščiai ir sutartys užmirštos. Kaip rašoma Palilionio įvade, Grušui net buvo pradėta rengti politinė byla. Įdomu, kuo šis vaidinimas „antitarybinis“? Bet pirma, kuo jis pasižymi?

Veiksmai vyksta vokiečių okupacijos laikais prokuroro Eduardo Dargio bute, ir nors vaidinime yra viena komjaunuolė, nuteistojo sesuo Giedrė Budrikaitė, tikinti savo ideologija, tačiau ji nedominuoja. Dominuoja teismo byla dėl įkalinto Budriko, esą užmušusio žmogų, išvežusį Ksaveros Daunoraitės tėvą į Vokie-

tiją. Pokario metui tai būtų aktuali tema, ir nors beveik visi veikėjai kažką slepia, išsisukinėja, gudrauja, gale tiesa laimi.

Pasirodo, kad Budrikas yra nekaltas; tą žmogų nužudė ne Budrikas, o pasigėręs prokuroro sūnus Viktoras, susigrūmęs ir Budriko peiliu gal netyčia sūnaus prašomas, jis ima slėpti tiesą, tęsia bylą prieš nekaltą Budriką arba nori bylą perduoti

Monika Jonaitienė

„Vilnius, Šv. Jurgio bažnyčia“, 1990

Ofortas, 17,5 x 21,5 cm
Iš Vilniaus grafikos ir akvarelės parodos, šiandien, gegužės 9 dieną, 7:30 v.v., atidaromos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Jonė Paltarokaitė Valaitienė

VAIKYSTĖJE

Matau tave ryto šviesoje,
ateinančią žingsniais tyliais,
nešančią šypsnį, gėrį ir džiaugsmą.

Jaučiu tavo baltas rankas
ant savo skruostų
ir tavo švelnų bučiamą.

Tu eini,
ir dangaus angelai tave lydi,
grodami arfomis likimo simfoniją.

Matau tave ryto šviesoje,
švelnių spalvų nuometu apgaubta,
viltimi besišypsantią.

NOKTIURNAS

Tą vakarą
mėnulis švietė pilnatim
ir iš aukštai
daug žibančių akių
žiūrėjo į tą baltą veidą,
dar neišblaškytą
temstančiam fone.

Tą vakarą
kartojosi nutrūkstantis alsavimas,
ir gėrio pilnos akys
žiūrėjo į mane.
O tolumoj dūzgėjo mašinų užimas
ir aidėjo šauksmas:
Palauk,
dar neišeik!

Vėlyvas vakaras
apliejo kambarį ir veidus
vaškine, gestančia šviesa.
Apliejo šlamesį ir žingsnius,
daktarus ir aparatus,
ir kunigą su biblija juoda.

Po to nutilo viskas.

Mėnulis skendo
ramybės mirtingoj,
ir šešėlių žaismas
buvo toks skausmingas.

HERMETIŠKOJI RAUDA

Per anksti išejai,
palikai namus
ledo sienom statytus,

Domicelė Tarabildienė

Iš ciklo „Motinystė“
Grafika, 1978

vario vartus,
verkiančius atgailą
ir uždangsičius veidus.

Tau žemė bus kieta,
tave lies vėsa,
tavo rankos nugrubs,
tavo žodis nutrūks.

Be tavęs — žiemos tamsa
ir nutiles juokas,
be tavęs — svaiginanti tyła.

Per anksti išejai,
per anksti palikai.
Namai — ledo sienom statyti,
žodžiai — sustingę lūpose.

Povilas Gaidys, Klaipėdos teatro vyriausias režisierius, šiuo metu dėstantis teatro kursą Lituanistikos katedroje, University of Illinois at Chicago, režisuojantis „Vaidilutės“ teatro gegužės 17 dieną statomą Petro Vaičiūno dramą „Patriotai“, ir Nijolė Martinaitytė, šiemetinių Poezijos dienų Čikagoje vadovė.

kitam prokurorui. Jaučiasi atsa-
kingas, bet yra plėšomas tarp pa-
reigos įstatymams ir tėviškų
jausmų. Per visą dramą, stebėti-
nai, jis visuomet žino ką pasakyti
apie moralę, nors teisės, įstatymų
atžvilgiu jis lankstus, svyruojan-
tis.

Dėl jo sūnaus Viktoro pešai ir
konkuruoja jį mylinti jo sužadėti-
nė Giedrė Budrikaitė ir gudruo-
lė, Viktoro nauja draugė Ksavera
Daunoraitė. Viktoras Giedrei
(Budriko seseriai) iš pradžių ne-
sako, kad jis, o ne Budrikas yra
nužudęs žmogų, išvežusį Ksaveros
tėvą į Vokietiją. Viktoras už-
tikrina Giedrę, kad jos brolį pa-
leis, jo tėvas padės. Jos klausia:
„Kas tikrasis kaltininkas?“, Viktoras
traukiasi išbales. Suži-
nojusi, kad Viktoras tėvas tęsė
bylą, žinodamas, jog sūnus yra
kaltininkas, Giedrė pasipiktina
Viktoru ir taria: „Mes prieši!“.

Viktoras praranda sužadėtinę.
Sukta liudininkė Ksavera Dau-
noraitė, mačiusi savo akimis,
kaip Viktoras nužudė žmogų,
Viktora prašo padėti, kad jo tėvas
bent nereikalautų mirties baus-
mės (po vokiečių pralaimėjimo
Budrikas šitaip susilauktų lais-
vės). Bet su sąlyga, kad Viktoras
paliktų sužadėtinę Giedrę! Vėliau
prokuroras Dargis nori Ksaverą
suipti, bet ji jį perspėja:
„Nemėgink, nes yra paslaptis,
kuri tave sutrins“. Dargis bando
ją net papirkti. O kai Viktoras jau
(Nukelta į 4 psl.)

Amerikos lietuviai ir lietuviškasis teatras Čikagos „Vaidilutės“ naujos premjeros proga

Amerikos lietuviai dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą daug dėmesio skyrė savo teatrui. Tad čia buvo visokių vaidybinių „ratelių“ ar kitais vardais vadinamų vienetų, kurie dirbo, tegul ir labai mėgėjiškai, sceninį darbą. Ir ta veikla buvo labai gyva ir naši, nes taip daugelio tautiečių lūpose buvo išlaikytas lietuviškas žodis ir dėmesys savo tėvynei.

Kai į JAV atvyko naujoji ateivių banga (1949-1950 metais), tų vaidybinių grupelių jau čia beveik neradome. Tačiau tuomet susiformavo naujų teatro grupių; kai kurios buvo atsivežtos iš Vokietijos stovyklų, kitos gimė Amerikoje ir beveik kiekvienoje gyvenvietėje buvo stipresnis ar silpnesnis vaidybinis kolektyvas.

Čikaga, pavyzdžiui, kurį laiką turėjo net du tokius teatrinis kolektyvus: viena profesionalų grupė — Čikagos Lietuvių teatras, kita iš Vokietijos atsivežtas „Atžalynas“. Kartais atrodė, kad jie tarpusavyje net konkuruoja, bet abudu buvo reikalingi ir gražiai gyvavo. Net ir publikos abiems užtekdavo. Tačiau vėliau prasidėjo rietenos, asmeniškos ambicijos, nesutarimai. Iš pradžių prapūlė viena tų grupių, o po kiek laiko ir kita. Tada atsirado kitas kolektyvas, kuris rūpinosi Čikagos lietuvių scenine veikla. Bet ir jis dingso. Senesnieji aktoriai paseno, pavargo, kiti gal turėjo ir savus, nebūtinai teigiamus motyvus. Taip ir vyresniųjų mūsų teatralų veikla užsibaigė.

Tada atsirado Jaunimo teatras (vienu metu vadinosi Vaikų ir jaunimo) teatras. Tačiau tas jaunimas irgi amžinai negalėjo būti jaunas, o, kiek subrendus, to buvusio jaunimo norai ir tikslai pasidarydavo kitokie ir jie iš teatrinės veiklos nubirdavo. Jaunimo teatro pagrindinių būrėjų buvo kompozitorius Darius Lapinskas, kuriam reikia dėkoti už jo pastangas, kurios nenuėjo veltui, ir šiandien iš jo jaunųjų vaidintojų turime vieną kitą, kuris ir dabar matomas mūsų teatrinėje veikloje. Štai 1980 m. birželio 1 d. buvo suvaidintas

Čikagos „Vaidilutės“ teatro artistai su vadovais: pirmoje eilėje — Irena Tiknienė, režisierius Povilas Gaidys, dr. Petras Kisielius, Aldona Pankienė, antroje eilėje — Giedrė Griškėnaitė, Ona Šulaitienė, Edvardas Šulaitis, Laima

Šulaitytė, Sigitas Gudis, Regina Kiudulaitė. Nuotraukos trūksta: Arūno Šatkaus, Vido Dumašiaus ir Vlado Stankevičiaus.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

„Vaidilutės“ praeitis

Violetos Palčinskaitės veikalukas „Prašom tylos“, kuriame vaidino Audrius Viktoras, Viktoras Radvila, Laima Šulaitytė, Edvardas Šulaitis, Audrė Budrūtė ir kt. Šie žmonės šiandien yra pastebimi Čikagos „Vaidilutės“ kolektyve — vienetė, kuris atsirado tada, kada vieni buvę aktoriai jau pasitraukė ir užtarnautą poilsį, o kiti, išėję iš jaunuliško amžiaus, norėjo įsitraukti į bendrą lietuvišką scenos veiklą. Taip 1985 metų rudenį gimė naujas vienetas, kuris dar laikosi iki šiai dienai.

Apie „Vaidilutės“ pradžią *Draugo* dienraštyje įdėtoje žinutėje taip buvo paskelbta: „Lietuviško teatro pasiilgusių tautiečių grupelė, susirinkusi pas dr. Petrą Kisielių Cicero, nutarė įsteigti lietuvių teatrą ir jį pavadinti „Vaidilutės“ vardu“. Toliau pridėtas toks linkėjimas: „Reikia manyti, jog šis vienetas išaugs į tvirtą teatrą ir toliau tęs gražias lietuvių teatro tradicijas, teikdamas mūsų tautiečiams dvasinių turtų“. Reikia tuoj pat pažymėti, jog šis vienetas į labai tvirtą teatrą taip ir neišaugo, bet kad jis yra davęs tautiečiams dvasinių turtų — tai tiesa.

Nors ir nenorint plačiai gilintis į praeitį, bet vis tiek reikia trumpai prisiminti, ką šis scenos vienetas yra padaręs. Pirmoji premjera buvo 1986 m. gegužės 18 d. Jaunimo centre, Čikagoje. Vaidinta L. Ridlio komedija „Uošvė į namus — tylos nebebus“. Jame pasirodė Laima Šulaitytė, Edvardas Šulaitis, Vincas Olšauskas, Kazė Brazdžionytė, Audrė Kižytė. Režisavo Marytė Smilgaitė. Ši komedija buvo rodyta ir tų pačių metų rudenį Čikagoje vykusiam VII Šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivalyje ir jame du kolektyvo aktoriai (Vincas Olšauskas ir Audrė Kižytė) laimėjo žymenis.

1987 m. gegužės 3 d. pastatytos dviejų vienaveiksmių veikalų (Antano Gustaičio komedijos „Kaip velnias prisiviliavo Fortūnatą Klibo sielą“ ir Kosto Ostrausko dramos „Čičinskas“) premjeros. Režisavo Darius Lapinskas. 1988 metų pavasarį (gegužės 21 dieną) buvo pastatyta Vinco Mykolaičio-Putino keturių veiksmų drama „Daktaras Gervydas“. Šį kartą vaidintojų sąrašas buvo ilgesnis: Vytautas Lapėnas, Audrius Viktoras, Sigi-

tas Gudis, Aldona Pankienė, Rolandas Jankauskas, Daiva Viktoraitė, Gitana Braslauskaitė, Edis Šulaitis, Kristina Bielskutė. Režisavo „Vaidilutės“ artistė Laima Šulaitytė (ilgesnį laiką dirbusi amerikiečių profesionalinėje scenoje). Šis veikalas buvo pakartotas tų pačių metų lapkričio 12 dieną, kada vietoje iškritusių dviejų žmonių vaidino Audrė Budrūtė ir Viktoras Radvila. Režisūros konsultantu šį kartą buvo Petras Steponavičius.

1990 metų lapkričio mėnesį įvykusiam VIII Šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivaliui buvo paruošti du veikalai: Kosto Ostrausko „Šaltkalvis“ ir Keturakio „Amerika pirty“. Pirmame iš jų vaidino Vytautas Juodka ir Laima Šulaitytė, o antroje — Edis Šulaitis, Aldona Pankienė, Giedrė Griškėnaitė, Vincas Olšauskas, Sigitas Gudis, Bronius Fabijonas, Daiva Viktoraitė. Abu veikalus režisavo iš Lietuvos atsikvietas režisierius Juozas Ivanauskas. Su pirmuoju pastatymu buvo gastrolivota Le-mont'e, Boston'e, New York'e ir keturiuose Lietuvos miestuose, o su antruoju — Detroit'e.

1991 metais nebuvo suspėta pa-

statyti užsimaotą veikalą (Petro Vaičiūno „Patriotus“), tad pasikviestas Šiaulių miesto dramos teatras, kuris čia atvežė čikagiečio autoriaus — Anatolijaus Kairio pjesę „Mūsų vaikai“. Joje vaidino ir viena buvusi „Vaidilutės“ aktorė — Audrė Budrūtė.

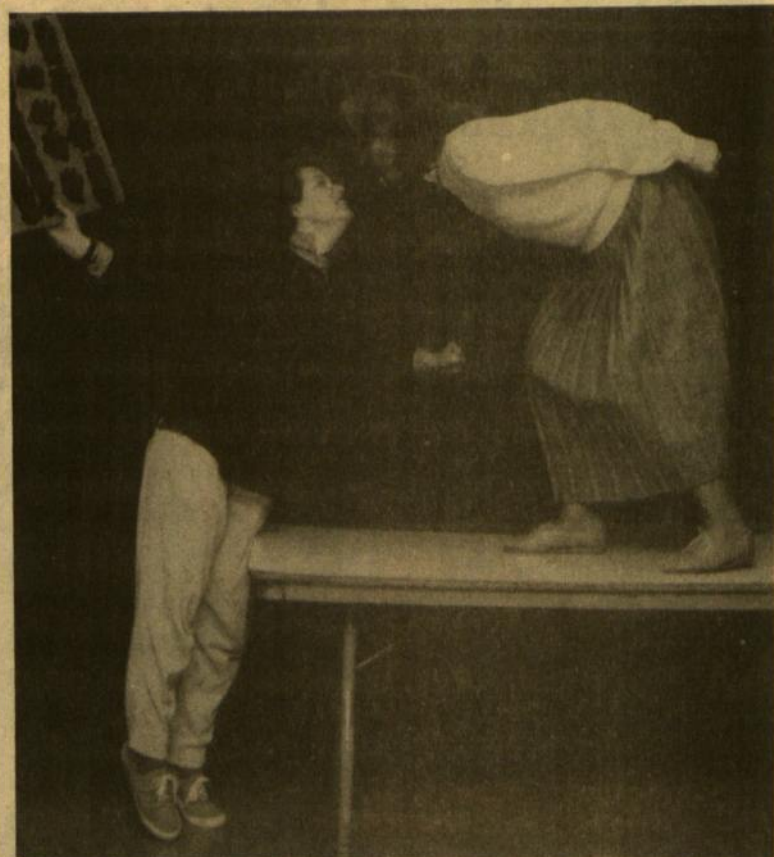
Nauja premjera — „Patriotai“

Ir štai prieiname prie naujos „Vaidilutės“ premjeros — Petro Vaičiūno komedijos „Patriotai“ pastatymo, kuris įvyks 1992 m. gegužės 17 d. Čikagos Jaunimo centre. Šį veikalą režisuoja irgi iš Lietuvos iškviestas režisierius — vienas iš geriausių tėvynėje — Klaipėdos dramos teatro vyriausias režisierius Povilas Gaidys, kuris yra komedijų režisūros specialistas.

Šioje premjeroje aktorių tarpe matysime tris jaunus vyrus (Čikagoje studijuojančius ar atvykusius padirbėti) iš Lietuvos: Arūną Šatkų (jis iš profesijos dailininkas), Vidą Dumašių bei Vladą Stankevičių (jie studijuoja Čikagos universitetuose). Čia vieną iš pagrindinių ralių vaidina teatro veteranė Laima Šulaitytė. Taip pat pasirodo jau anksčiau kai kuriuose pastatymuose matyti: Aldona Pankienė, Sigitas Gudis ir Giedrė Griškėnaitė. Šį kartą scenoje bus ir viena „Vaidilutės“ debutantė — Regina Kiudulaitė. Veikalui gražias dekoracijas parėngė dailininkė Sean Griškėnienė, kurios tai irgi yra pirmas pasirodymas ne tik „Vaidilutės“, bet ir apskritai lietuvių tarpe.

Šis daugiausia mėgėjų kolektyvas rimtai dirba jau nuo sausio mėnesio, tad jo vaisiai turėtų būti geri. Reikia manyti, jog tai bus pats geriausias pastatymas iš viso šešerių metų veiklos periodo. Ypač žinant Povilo Gaidžio sugebėjimus ir užsispyrimą, reikia turėti daug optimizmo.

Dažnai matant režisieriaus Gaidžio ir daugiausia jaunųjų scenos entuziastų repeticijas, vis kildavo mintis — ar iš viso verta tiek daug darbo ir pastangų, tiek daug skirtų valandų, pavogtų nuo šeimų, pelningų darbų ar pramogų, tik vienam ar keliems spektakliams, žinant, kad ne visada lietuvių publika yra jautri tokioms kultūrinėms apraiškom. Tačiau šis galbūt bus

Scena iš „Vaidilutės“ teatro ruošiamo Petro Vaičiūno „Patriotų“ pastatymo, kuris bus sekmadienį, gegužės 17 dieną, Jaunimo centre, Čikagoje: Laima Šulaitytė ir Giedrė Griškėnaitė. Martyno Vidzbelio nuotrauka

vienas iš paskutiniųjų bandymų ar dvejonų, atsakant į klausimą — ar Čikagos lietuvių visuomenė nori turėti savo teatrą? Jeigu Jaunimo centro salėje bus matyti daug tuščių kėdžių, tuomet gal bus galimybė įsitikinti, kad Čikagos lietuviams lietuviško scenos vieneto jau nebereikia.

Povilo Gaidžio mintys apie „Patriotų“ premjerą

Kaip bekalbėtume, „Patriotų“ komedijos didžiausiuoju „kaltininku“ yra režisierius Povilas Gaidys, kurio režisūriniame kraityje jau yra 60 premjerų. Jis jau keturi mėnesiai dirba su scenos entuziastais Čikagoje, tad jo paklausėme apie nuotaikas prieš premjerą ir apie jo įspūdžius, dirbant su „Vaidilutės“ kolektyvu. Štai, ką iš jo išgirdome:

Kaip visuomet prieš premjerą, taip ir dabar kankina nemiga, nerimas, nervinė įtampa, nes daug kas nepadaryta, daug kas ne visai padaryta ir visuomet... trūksta laiko. Tą priešpremierinę įtampą tenka įveikti, išgyventi. Tai, galų gale, normalu...

Šis darbas man savotiškai įdomus, brangus ir nelengvas. Nelengvas nes statau spektaklį

kitame žemyne, toli nuo savo namų, savo teatro, daugiausia su neprofesionaliais aktoirais, man neįprastomis ir sunkiomis sąlygomis, ne tokiu metodu, kuriuo aš namuose dirbu. Brangus todėl, kadangi čia dirbdamas susidūriau su nepaprastai nuosirdžiomis šios dramos mėgėjų būrelio puoselėtojų pastangomis, dideliu jų atsidavimu, didžiuliu pasiaukojimu lietuviškos dvasios, lietuviško žodžio, lietuviškos kultūros palaikymui išeivijoje.

Tai iki ašarų jaudina, tai suteikia jėgų darbui ir pasitikėjimo ateitimi. Manau, kad šio dramos mylėtojų būrelio veikla, energija ir pasiaukojimas neišblės ir ateityje ir duos gražių vaisių. Labai esu dėkingas jiems už viską: už priėmimą, už nuoširdumą, už tvirtą valią, už meilę savo Tautai! Dar kartą dėkoju ir žemai lenkdamas savo galvą (ir žilą barzdą) prieš juos, norėčiau palinkėti jiems ir visiems tautiečiams kuo didžiausios sėkmės jų gyvenime, jų darbuose, jų siekiuose!

Iki pasimatymo „Patriotų“ pastatyme, gegužės 17 dieną Jaunimo centro rūmuose!

Edvardas Šulaitis

Tarptautinis PEN kongresas Barcelonoje

Balandžio 20 dieną Barcelonoje, Ispanijoje, prasidėjo 57-asis Tarptautinio PEN klubo kongresas, kuriame dalyvavo ir Kornelijaus Platelio vadovaujama Lietuvių PEN centro delegacija. Kongresas buvo atidarytas Kalinamų rašytojų komiteto posėdžiais ir užsibaigė delegatų susirinkimu balandžio 24-25 dienomis.

Pasaulio rašytojai susirinko ypatingame mieste nepaprastu laiku. Barceloną jau yra apėmusi olimpinė karštligė — po lietuvių autorių jon netrukus išgyvos mūsų lengvatlečiai ir, tikėkimės, krepšininkai. Ispanija šįmet švenčia prieš penkis šimtus metų įvykusį Amerikos atradimą, kurio dėka ispanų kalba ir kultūra paplito po visą vakarinį pusrutulį. Katalonija (ar, tiksliau tariant, Katalunja) šios šventės proga pabrėžia savo kultūrinį savitumą ir autonomiją. Iš Barcelonos į Paryžių, ir tuomi į tarptautinio modernizmo istoriją, kadaise išklydo Miro, Dali ir Picasso; Barcelonai ir kataluniškai tradicijai ištikimas liko didysis architektas Antonio Gaudi, kurio bažnyčios — miesto „inicialai“ — yra moderniškos ir drauge giliai tradiciškos.

PEN Kalinamų rašytojų komitetas praeitį praleisdavo daugiausia laiko, diskutuodamas padėti sovietinėje imperijoje. Nors

tas didžiausias kalėjimas jau sugriuvo, rašytojų persekiojimas tebesitęsia visame pasaulyje. Komiteto išleistame pranešime informuojama apie žurnalistų žudymą buvusioje Jugoslavijoje ir albanaiškai rašančiųjų persekiojimą Kosovo provincijoje. Pietų Amerikoje rašytojai tebėra ir diktatorių, ir teroristų taikiniais; Kuboje tebesitęsia Fidel Castro teroras. Azijoje valstybinių terorų labiausiai pasižymi Kinija, Pakistanas ir Vietnamas. Panašios temos kartojosi įvairių centrų pasiūlytose rezoliucijose.

„Ką mes galime daryti?“ — klausia Kalinamų rašytojų komiteto nariai. Kai kurie atsakymai: remti žuvusiųjų rašytojų ir žurnalistų šeimas; reikalauti, kad vyriausybės tinkamai ištirtų žudymus ir priimtų įstatymus, kurie užkirstų kelią tokiems nusikaltimams; ir bendradarbiauti su Jungtinėmis Tautomis.

Kongreso metu pirmą sykį susirinko neseniai įsteigtas PEN moterų komitetas, kuriam vadovauja amerikietė Meredith Tax. Remdamasi Kalinamų rašytojų komiteto patirtimi, ši grupė stengsis atkreipti pasaulio dėmesį į moterų rašytojų persekiojimą ir cenzūravimą. Pasak naujojo komiteto steigėjų, daugelyje šalių pagrindinė problema yra ne tiek formali cenzūra, kiek tradicinės užtvaros, užstojančios moterims

kelią į laisvę ir nepriklausomybę. Komitetas žada padėti moterims rašytojoms atrasti „bendrą balsą“ ir jį perduoti pasauliui. Kol kas šio komiteto sudėtyje visai neatstovaujama Rytų Europai, kurios feministinio sąjūdžio balsas šiek tiek kitoks, negu Vakarų Europos ar Amerikos.

Tarptautinis PEN klubas praturtėjo naujais nariais: į pasaulinę rašytojų organizaciją buvo priimti albanų, azerbaidžaniečių, gruzinų, mozambikiečių ir palestiniečių centrai. Išreikšta viltis, kad netrukus — nepaisant Castro — įsisteigs ir kubiečių centras. Kaip paprastai tokiuose kongresuose, grožinė literatūra turėjo žleisti kelią protestams, nusi-kaltimų katalogavimui ir administraciniam reikalavimams.

Kongreso šeimininkai — katalanų rašytojai — lietuviams laikė ypatingais svečiais. Per pastaruosius dešimtmečius katalanams niekad nereikėdavo aiškinti apie Lietuvą ir jos laisvės kovą. Dar Francisco Franco diktatūros laikais PEN kongrese teko susitikti su katalanų literatūros patriarchu Batista i Roca, iš užsienio šaukusiu savo tautiečius nepasiduoti prievartinei asimiliacijai. Tada spėliojome, ar Katalunja, ar Lietuva pirmoji atgaus laisvę. Šiandien Lietuva jau nepriklausoma. Katalunja jau daugelį metų turi kultūrinę ir dalinę ūkinę autonomiją. PEN kongresas Barcelonoje suteikė progą atšvesti bendras pastarojo dešimtmečio pergalės ir sutvirtinti šias dvi tautas siejančius ryšius.

sk

Moralės dėsniis žmoguje

(Atkelta iš 3 psl.)

pasako, kad tėvui jis jau prisipažino, Ksavera prašo, kad prokuroras Dargis „dengtu“ sūnų, pasitikėdamas jos draugyste Viktorui. Jei prokuroras gelbės Viktorą, kurį ji myli, ji teisme tylės, nors žinodama, kas kaltas. Šiuos gudravimus gale sugriaua policijos vachmistras, areštuodamas Viktorą. O jo tėvas, prokuroras Dargis, jaučia, kad kaltinimas kada nors ir jam iškils iš kalėjimo jo sukimštų žmonių.

Tad kas čia „antitarybiško“? Vaidinime glaustai parodomi penki charakteriai ir jų vidinės būsenos vokiečių okupacijos metu. Jie įvairiai reaguoja į teisę, egoistiškai vis slepia tiesą. Bet panašūs įvykiai, gal net blogesni, vyko ir per rusų okupaciją pokario laikais — dažnai be jokio teismo buvo ištremiami į Sibirą ar dingdavo be žinios visi nekalti žmonės. Siame Juozo Grušo vaidinime išlėptas prokuroro sūnelis Viktoras, pasimetęs, bijodamas mirties bausmės, kabina kaip už šiaudų už mažiausios vilties. Bet atidengtas nurimsta. Policijos vachmistrai jį areštuojant, jis sako: „Gavot teisingą pranešimą“ ir, tarsi Dostojevskio Raskolnikovas, atrodė lyg pasirošęs atlikti bausmę ir savo sielą apvalyti.

Juozas Grušas gimė 1901 metais Žadžiūnuose (Šiaulių apskr-

tyje). Baigė Kauno universitetą, mokytojavo, dirbo Šiaulių dramos teatre. Parašė romaną *Karjeristai* (1935), išleido novelių rinkinius *Ponia Bertulienė* (1928), *Sunki ranka* (1937), *Rūstybės šviesa* (1969), *Laimingas — tai aš* (1973). Yra sukūręs nemažai dramų: tarp jų „Herkus Mantas“ (1957), „Adomo Brunzos paslap-tis“ (1967), „Meilė, džiazas ir vėlnias“ (1967), „Barbora Radvilaite“ (1972), „Švitrigaila“ (1976). Mirė 1986 metais Kaune.

Lietuvių „Otello“

(Atkelta iš 2 psl.)

Dabar atėjo naujos dienos, at-sistatymo ir bendrystės su Lietuva rūpesčiai. Daug kam kyla klausimas, ar užsidarys Čikagoje Lietuvių opera. Gaila būtų, jei taip atsitiktų. Pasitvirtintų išeivijos išnykimo ciklas. Dažnai pabrėžiama, kad intelektualinis pokarinės atvykėlių bangos polatiencias buvo labai aukštas. Jei jaunesnioji jų karta pajęgtų su-

kurti kiek atnaujintą išeivijos kultūrinio gyvenimo infrastruktūrą, gal joje atsirastų vietos, kaip iki šiol, vienkarčiai operos premjerai. Nebūtinai — klasikinė. Žinoma, menai reikalauja išlaidų, bet pelnas grįžta su kaupu prestižo, tautinės savimovės pavidalu. Iš lietuvių bendruomenės akiračio nevertėtų išleisti jaunųjų, amerikiečių muzikiniuose sluoksniuose jau pripažintų kompozitorių — Petro Aglinskio ir Juozo Kasinsko. Sudarykime jiems progą pasireikšti.

Lietuvių operos choristai, laukiantys eiti į sceną „Otello“ spektakliui: Rudolfas Valdukaitis, Rūta Grauzininė, Jonė Bobinienė. Martyno Vidzbelio nuotrauka